

NOM COMÚ I NOM PROPI SEGONS THOMAS HOBBS

JOSEP MORAN I OCERINJAUREGUI
Universitat de Barcelona
jmoran@ub.edu

RESUM

Thomas Hobbes (1588-1679) tracta el llenguatge humà, i més concretament els noms, des d'un punt de vista filosòfic. Per a Hobbes, els noms són designadors de conceptes: els noms propis designen una sola cosa mentre que els noms comuns en designen diverses. Aquestes idees van ser objecte de reflexió filosòfica i van tenir gran influència en altres filòsofs, com John Stuart Mill.

PARAULES CLAU: Thomas Hobbes; nom comú; nom propi; *Leviathan*; *De corpore*.

COMMON NOUN AND PROPER NOUN ACCORDING TO THOMAS HOBBS

ABSTRACT

Thomas Hobbes (1588-1679) studied human language, and, more specifically, nouns, from a philosophical perspective. Hobbes considers nouns to be concept assigners: proper nouns assign one single thing, whereas common nouns assign several things. These ideas became object of philosophical reflections and had a great influence on other philosophers, such as John Stuart Mill.

KEY WORDS: Thomas Hobbes; common noun; proper noun; *Leviathan*; *De corpore*.

Thomas Hobbes (1588-1679) és un pensador anglès ben conegut, sobretot en el camp de la filosofia política.¹ En el seu afany de comprendre millor les facultats humanes de coneixement i de raonament a fi d'establir una base real a la seva ciència política, Hobbes tracta el llenguatge humà, i més concretament els noms, que són entesos des d'un punt de vista filosòfic i no lingüístic. De manera que la unitat del nom entès com a designador de conceptes és en funció de la unitat conceptual referenciada i no de l'element gramatical que s'utilitza per a designar el concepte. Per això les seves idees no han tingut gens de projecció directa en l'àmbit de la història de la lingüística, encara que sí han pogut influir en d'altres filòsofs com John Stuart Mill, sobre la doctrina del qual pretenen basar-se algunes teories lingüístiques modernes del nom propi.

La doctrina de Thomas Hobbes és de caràcter corporalista i parteix de la capacitat cognitiva de l'home, entès com un mecanisme complex, derivada de la sensació, interpretada a través d'uns elements convencionals representats pel llenguatge. Parteix, doncs, d'una base nominalista en el sentit que els conceptes universals només són paraules que designen de manera indistinta i més o menys confusa una pluralitat d'ésser concrets, i que tenen una utilitat tant per a

¹ Veg. l'article dedicat a Thomas Hobbes, fet per Michel Malherbe (1996: 320-328).

la vida ordinària com per al coneixement científic, però que no són una realitat per elles mateixes (Stephen K. Land: 1986).²

Encara que la reflexió filosòfica sobre el llenguatge és present d'alguna manera en tota l'obra de Hobbes,³ el seu estudi específic es troba concretament a *Leviathan* (1651), a *De corpore* (1655) i a *De homine* (1658), on dedica sengles capítols a aquest tema. Com que la qüestió del nom propi no es tracta a *De homine*, el nostre comentari es limitarà a les dues primeres obres.

LEVIATHAN

El capítol IV d'aquesta obra es titula precisament «Del llenguatge» («Of Speech»). Després de parlar de l'origen de la seva especificitat humana a partir de la Bíblia, considera l'ús del llenguatge, que consisteix a transferir el nostre discurs mental a un discurs verbal, és a dir, la nostra cadena de pensaments a una cadena de mots. Tracta també els abusos del llenguatge, com quan fem mots inadequats o volem enganyar o ofendre un altre, i a continuació diu:

La manera com el llenguatge serveix per a recordar la seqüència de causes i efectes consisteix en la imposició de noms i en llur connexió⁴ [La traducció és nostra].

I a continuació afirma:

Pel que fa als noms, alguns són propis i singularitzen una sola cosa, com *Pere, Joan, aquest home, aquest arbre*; i alguns són comuns a moltes coses, com *home, cavall, arbre*. Encara que cadascú d'aquests darrers és un sol nom, anomena diverses coses particulars; i referit a totes alhora, s'anomena un universal. En el món ho hi ha res universal que no siguin noms, perquè les coses que s'anomenen són cadascuna d'elles quelcom d'individual i singular⁵ [La traducció és nostra].

Com hi podem observar, Hobbes inclou en la categoria de noms propis, no solament els noms propis "purs", és a dir, designadors permanents d'un ens individual, com *Pere, o Joan*, sinó també aquells altres determinats ocasionalment com *aquest home, aquest arbre*, que de fet lingüísticament no són estrictament noms sinó sintagmes nominals formats per un adjectiu i un substantiu, en què la singularització és més aviat de caràcter dític i ocasional.

I a continuació precisa:

³ En l'àmbit cultural català l'autor que ha tractat més específicament l'obra de Hobbes, en general i també concretament la lingüística, és Bartomeu Forteza (1999 i 2000). Veg. també Dídac Ramírez Sarrió (2000: 5-6) i Josep Monserrat Molas (2000: 97-110).

⁴ "The manner how speech serveth to the remembrance of the consequence of causes and effects consisteth in the imposing of names, and the connexion of them".

⁵ "Of names, some are proper, and singular to one only thing; as Peter, John, this man, this tree; and some are common to many things; as man, horse, tree; every of which, though but one name, is nevertheless the name of diverse particular things; in respect of all which together, it is called a universal, there being nothing in the world universal but names; for the things named are every one of them individual and singular".

Un nom universal és donat a moltes coses perquè hi ha entre elles una semblança en alguna qualitat o altre accident. I mentre que un nom propi ens porta a la ment una sola cosa, els universals ens hi porten qualsevol d'aquestes múltiples coses semblants⁶ [La traducció és nostra].

I seguidament passa a analitzar l'extensió i el caràcter dels noms comuns o universals, sense referir-se més al nom propi o individual.

Pot sobtar d'antuvi la poca atenció dedicada al nom propi en un filòsof de caràcter nominalista declarat, per al qual els noms universals o comuns només signifiquen característiques compartides per elements individuals.

DE CORPORE

El capítol II d'aquesta obra és dedicat als noms («De vocabulis») i desenvolupa més extensament aquesta doctrina filosòfica del nom comú o universal, però la referència al nom propi o individual és mínima i supeditada a la consideració del nom comú o universal:

9 [...] uns noms són *comuns* a moltes coses, com "home", "arbre", i d'altres *propis* cadascun d'una cosa, com "el qui escriví la *Iliada*", "Homer", "aquest", "aquell". El nom comú, pel fet de ser nom de moltes coses preses d'una en una i no de totes elles preses col·lectivament i simultàniament –de manera que "home" no és el nom del gènere humà sinó de cadascun dels homes, de Pere, de Joan i dels altres separatament– s'anomena *universal* (Thomas Hobbes 2010: 186) [La traducció és nostra].

11 [...] uns noms tenen una significació concreta o determinada, d'altres indeterminada o indefinida. Té una significació determinada i concreta, en primer lloc, el nom que es refereix a una sola cosa, i és anomenat *individual*, com "Homer", "aquest arbre", "aquell animal"; en segon lloc, el que porta com a adjectiu el mot *tot*, *qualsevol*, *ambdós*, *qualsevol dels dos*, o un altre d'equivalent; aquest s'anomena *universal* perquè es nom de cadascuna d'aquelles coses a les quals és comú (Thomas Hobbes 2010: 187) [La traducció és nostra].

Cal dir que Hobbes és ben conscient que el seu punt de vista filosòfic és ben diferent del gramatical, i ho manifesta explícitament:

14 [...] uns noms són *simples* i d'altres *compostos* o conjunts. Però abans que res cal tenir en compte que en filosofia no es pren el nom de la mateixa manera que a la gramàtica, de manera que sigui un nom allò que consta d'un sol mot, sinó que, pres conjuntament, és el nom d'una sola cosa; així, per als filòsofs "cos animat que sent" és un sol nom perquè expressa una sola cosa, és a dir, cadascun dels animals, i tanmateix en gramàtica són tres noms (Thomas Hobbes 2010: 189) [La traducció és nostra].

⁶ "One universal name is imposed on many things for their similitude in some quality, or other accident: and whereas a proper name bringeth to mind one thing only, universals recall one of those many".

TRANSCENDÈNCIA LINGÜÍSTICA DE LA DOCTRINA DE THOMAS HOBBS

No és estrany que aquesta doctrina, malgrat la seva importància filosòfica, no hagi tingut gaire repercussió directa en el camp de la lingüística, ni tan sols en el de l'anomenada lingüística teòrica o teorètica (o especulativa). No és esmentada, per exemple, en el llibre ben conegut de R. H. Robins (1997) (compatriota de Hobbes), a *A Short History of Linguistics*, on es fa referència a altres filòsofs empiristes anglesos com F. Bacon, J. Locke, Berkley i Hume.

En canvi, sí que ha estat objecte de reflexió filosòfica. Així, I. C. Zarka (1989) remarca aquestes diferències entre lògica i gramàtica. De manera que en lògica la unitat del nom és en funció de la unitat o de la identitat de la referència, i en aquest sentit s'estableix una distinció entre els noms que no designen més que una sola cosa i els que en designen diverses. Segons Hobbes, els primers comprenen els noms propis (*Homer*), les descripcions definides (*el qui ha escrit la Iliada*) i els demostratius (*aquest, aquell*); i els segons són els noms comuns, que són els únics de caràcter universal perquè són capaços de designar una pluralitat de coses individuals, però de cap manera un fet diferent dels individus que comprèn.

També tracta aquesta qüestió M. Pécharman (1989), la qual es refereix en primer lloc a la dificultat que experimentem, en la teoria lògica de Hobbes, de reconèixer una especificitat als noms propis, perquè d'antuvi pot prendre la figura paradoxal d'una indiscernibilitat entre el nom propi i el nom general. Si la lògica de Hobbes implica que tot nom sigui un nom propi, és a dir un nom referent a un individu, com *home*, sembla impossible d'assignar al nom propi la mínima singularitat. La diferència entre un nom individual i un nom propi consisteix només en el fet que el primer és el nom, indiferentment, de cadascuna de les coses particulars de les quals és atribut, mentre que una denominació pròpia no fa venir a l'esperit més que una sola cosa.

A continuació Pécharman relaciona aquesta teoria amb l'exposada per John Stuart Mill l'any 1843. Segons Pécharman, Hobbes no ha establert la veritable teoria de la predicació perquè no ha distingit entre la significació dels noms generals i la denotació dels noms propis, sinó que ha fet de tot nom un nom propi, una marca afegida a un individu. En canvi, segons Mill, un nom propi no és més que un nom no connotatiu, que denota només un subjecte, mentre que un nom connotatiu és un terme que denota un subjecte i implica un atribut. I com que Pécharman s'adhereix a la interpretació de la teoria de Mill, en el sentit d'identificar connotació amb significació, considera que el nom propi no és per a Mill més que un nom pur, que no comporta cap informació sobre la cosa anomenada, i que no té, per tant, cap significació.

Sembla evident que Mill ha anat més enllà en la línia iniciada per Hobbes en el sentit de supeditar el nom propi al nom comú, identificant-lo amb una proposició determinada qualsevol. Ara bé, hem de tenir en compte que de la

lectura de l'obra de Mill no es dedueix necessàriament que el nom propi, és a dir no connotatiu, no pugui tenir significació, perquè diu:

El terme no connotatiu és el que significa només un subjecte o només un atribut. El terme connotatiu és el que denota un subjecte i implica un atribut. Per subjecte s'entén aquí tot el que posseeix atributs; així, *Joan, Londres, Anglaterra* són noms que signifiquen només un subjecte; *blancor, llargària, virtut* signifiquen únicament un atribut. Per consegüent, cap d'aquests noms és connotatiu. Però *blanc, llarg, virtuós*, són noms connotatius. El terme *blanc* denota totes les coses blanques, com neu, paper, l'escuma del mar, etc, i implica, o com deien els escolàstics, *connota* l'atribut *blancor*⁷ [La traducció és nostra].

Així doncs més que no pas arribar a la conclusió que els noms propis no tenen cap sentit o significació, en el fons la interpretació del pensament de Mill és en el sentit general que no indiquen cap atribut, és a dir, cap qualitat comuna a tots els individus anomenats amb el mateix nom.⁸

Però la interpretació que els noms propis no tenen cap sentit o significació, malgrat que ja fou rebatuda per filòsofs com Otto Jespersen (1924) i per lingüistes com Marie-Noëlle Gary Prieur (1994) o Kerstin Jonasson (1994) –altrament no es podrien formar noms comuns derivats (deònims o epònims) com *mecenes, Joan és un mecenes*–, ha estat adoptada també per alguns cercles i autors lingüístics d'ara com si fos un fet apodíctic. Així, per exemple, Núria Martí i Girbau (2002: 1290) afirma encara que “els noms propis no tenen cap significat propi i denoten directament un element de la realitat”.⁹ I és que a vegades es pren la repetició acrítica d'un concepte com si fos la seva demostració.

BIBLIOGRAFIA

- FORTEZA, B. (1999), *L'objectivitat a la filosofia lingüística de Thomas Hobbes*, Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona.
- FORTEZA, B. (2000), “Ètica de l'home i ètica del ciutadà. Una lectura filosòfica”, dins *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, XII, 9-19.
- GARY PRIEUR, M. N. (1994), *Grammaire du nom propre*, Paris.
- HOBBS, T. (2009), *Leviatán*, traducció, prólogo y notas de Carlos Mellizo, Madrid, Alianza Editorial, 2009, Thomas Hobbes. *Leviathan*. eBooks@Adelaide, University of Adelaide, 2010. [Última consulta 03 agost 2013]. Disponible a: <(http://ebooks.adelaide.edu.au/h/hobbes/thomas/h681/chapter4.html)>.

⁷ “A non-connotative term is one which signifies a subject only, or an attribute only. A connotative term is one which denotes a subject, and implies an attribute. By a subject is here meant anything which possesses attributes. Thus John, or London, or England, are names which signify a subject only. Whiteness, length, virtue, signify an attribute only. None of these names, therefore, are connotative. But *white, long, virtuous*, are connotative. The word white, denotes all white things, as snow, paper, the foam of the sea, etc, and implies, or in the language of the schoolmen, *connotes*, the attribute *whiteness*” John Stuart Mill (1973: 31).

⁸ Veg. una explicació més detallada a Josep Moran 2009: 37-43.

- HOBBS, T. (2010), *El cuerpo*, edición y traducción de Bartomeu Forteza, nota introductoria de Josep Monserrat, Valencia, Pre-textos.
- JESPERSEN, O. (1924), *The Philosophy of Grammar*, Londres.
- JONASSON, K. (1994), *Le nom propre. Construction et interprétations*, Louvain-la-Neuve.
- LAND, S. K. (1986), *The Philosophy of Language in Britain: Major Theories from Hobbes to Thomas Reid*, New York, AMS Press.
- MALHERBE, M. (1996), "Thomas Hobbes", dins *Dictionnaire de philosophie politique*, Raymadu, P. i Rials, S. (dirs.), Paris, Quadriga/PUF.
- MARTÍ I GIRBAU, N. (2002), "El SNI: els noms", dins *Gramàtica del català contemporani*, Solà, J. et al., Barcelona, vol. 2, 1281-1336.
- MONSERRAT MOLAS, J. (2000), "Bartomeu Forteza, l'objectivitat a la filosofia de Thomas Hobbes", dins *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, XII, 97-110.
- MORAN, J. (2009), *Característiques del nom propi*, Barcelona, IEC.
- PÉCHARMAN, M. (1989) "Individu et nom propre selon Thomas Hobbes", dins *Philosophie*, 23, 22-36.
- RAMÍREZ SARRIÓ, D. (2000), "A la memòria de Bartomeu Forteza", dins *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, XII, 5-6.
- ROBINS, R. H. (1997⁴) *Breve historia de la lingüística*, Madrid, Ediciones Cátedra.
- SOLÀ, J. et al. (2002), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, vol. 2.
- STUART MILL, J. (1973), *A System of Logic Ratiocinative and Inductive* (books I-III), editat per Robson, J. M., Toronto, University of Toronto.
- ZARKA, I. C. (1989), "Aspects sémantiques, syntaxiques et pragmatiques de la théorie du langage chez Hobbes", dins *Thomas Hobbes. De la métaphysique a la politique*, Bertman, M. i Malherbe, M. (eds.), Paris, J. Vrin, 33-46.